

Tiivis esitys suomalaisen itsemurhatutkimuksen pitkästä historiasta

Mikko Myllykangas: Rappeutuminen, tiedostamaton vai yhteiskunta? Lääketieteellinen itsemurhatutkimus Suomessa vuoteen 1985. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 120. Oulun yliopisto 2014. 275 s. ISBN 978-952-62-0445-1.

Itsemurhaa koskevaa tieteellistä tutkimusta on tehty paljon. Emilio Motta laski julkaisuja olleen 1600-luvulta 1880-luvun loppuun 647, joista valtaosa oli ilmestynyt vuoden 1850 jälkeen. Norman Farberow listasi noin 35 000 nimikettä vuosien 1897 ja 1967 väliltä.¹ Anthony Giddens on väittänyt itsemurhan olleen eniten ja läpikotaisin tutkittu ja keskusteltu sosiaalinen ongelma 1800-luvulla.² Hakusana "suicide" tuottaa *Academic Search Complete* -lehtitietokannassa lähes 50 000 osumaa. Itsemurha on historiallisesti tunnettu ja tiedetty, maailmanlaajuisesti kohdattu ilmiö, jonka biologinen, psykologinen ja sosiaalinen tutkimus on ollut näiden tieteenalojen keskeisiä ongelmia, tietyissä vaiheissa jopa niiden ydinkysymyksiä.

Itsemurhatutkimuksen historiaan kohdistunutta tutkimusta on 2000-luvulla ilmestynyt runsaasti. Esimerkiksi *Journal of Social History* -lehden teemanumerossa jul-

kaistiin vuonna 2013 eri maiden kansallisen tutkimuksen historiaan kohdistuneita artikkeleita.³ Tuoreista tutkimuksista tärkein on mielestäni kanadalaisen John C. Weaverin vuonna 2009 ilmestynyt teos *A Sadly Troubled History: The Meanings of Suicide in the Modern Age*. Se on paitsi laaja ja syvälinen sosiaalishistoriallinen tutkimus 1900-luvun alkupuolen itsemurhasta myös ennen kaikkea mainio johdatus itsemurhatutkimuksen intellektuaaliseen historiaan.⁴

Mikko Myllykankaan väitöskirja ei ole tutkimus itsemurhasta sinänsä, vaan niistä erilaisista diskursiivisista tavoista, joiden avulla käsityksiä itsemurhailmiöstä on Suomessa tuotettu ja ylläpidetty vajaan puoleentoista vuosisadan ajan. Tutkimus on lääketieteen intellektuaalista ja käytännöllistä historiaa, mutta rajauksesta huolimatta työ laajenee hyvällä tavalla myös filosofian, sosiologian ja politiikan kentille. Tutkimuksen struktuuri on rakennettu kymmenien keskeisten, lähinnä psykiatri- psykologi- ja sosiologivaikuttajien varaan. Näiden keskeisiä tutkimustuloksia, näkemyksiä, ajattelutapojen taustoja ja käytäntöjä analysoidaan muuttuvassa ja vaihtuvassa intellektuaalisessa verkostossa. Työ kontekstualisoituu, punoutuu tieteellisten ajattelutapojen ja yhteiskuntapolitiittisten suuntausten erilaisiin vaiheisiin, jonkin verran myös suomalaisen yhteiskunnan muutoksiin ja murroksiin.

Myllykangas osoittaa väitöskirjassaan taitavasti, miten itsemurhien suhteellinen määrä on 1800-luvun alusta saakka (ainakin länsimaissa) tasaisesti lisääntynyt. Näyttää siltä, että modernisoitua, teollistua ja urbanisoitua "parempi ja edistyneempi" yhteiskunta tuottaa enenevässä määrin myös itse-tuhoista käyttäytymistä. Tämä jär-

1. John C. Weaver, *A Sadly Troubled History. The Meanings of Suicide in the Modern Age*. McGill-Queen's University Press 2009, 19.

2. Anthony Giddens, *The Suicide Problems in French Sociology. British Journal of Sociology* 1 (1965), 3.

3. *Journal of Social History* 3 (2013).
4. Weaver 2009.

kyttävä ristiriita ei jäänyt myöskään 1800-luvun tai 1900-luvun alun aikalaistutkijoilta huomaamatta. Samanaikainen kansallisvaltioiden muotoutuminen ja eriytyminen sai tutkijat pohtimaan kansallisvaltion ruumiin tilaa, heikkoa ainesta, vahingollista kansanosaa, jota kokonaisedun nimissä tuli valvoa, jossa tapauksessa myös karsia ja leikata sosiaalidarvinismin hengessä. Tieteen edistyminen tarjosi näille moralisteille aseet ja keinot myös laskea ja tulkita paheen mitat ja määrät. Paheita olivat tieto, sivistys ja demokratia, jotka kansallisvaltioiden myötä tulivat kaupan päälle. Tutkijat saattoivat olla jopa tyytyväisiä siihen, että itsemurhien määrä lisääntyi. Olihan se merkki sivistysvaltioiden joukkoon kuulumisesta.

Sosiaalipatologinen itsemurhatutkimuksen suuntaus sai väkivaltaisen loppunsa toisessa maailmansodassa. Varsinainen ja todellinen joukkoitsemurha loi pessimistisen yhteiskuntafilosofisen suuntauksen, jossa yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta alettiin pohtia kokonaan uudessa, kriittisessä merkityksessä. Erityisesti Herbert Marcuse pyrki yhdistämään marksilaisen yhteiskuntakriittisen teorian ja Sigmund Freudin psykoanalyttiset tarkastelut, luoden tieteellistä pohjaa 1960-luvulla länsimaissa levinneelle kriittiselle psykososiaaliselle suuntaukselle, ”vapauden psykiatrialle”, ja itsemurhatutkimuksen poliittisille tulkinnoille. Sosiologia haastoi psykiatrian, relativistiset ja liberalistiset itsemurhakategoriat tulivat kilpailemaan moralististen tulkintojen oheen.

Mylykankaan paljon siteeraamalla Ian Marshilta ilmestyi toissa vuonna tärkeä artikkeli *Journal of Social History* -lehdessä. Sen keskeinen ajatus on se, että historia-tiede on toiminut apuvälineenä, kun modernia itsemurhateoriaa on kehitetty. 1800-luvun teoreetikot käyttivät esimerkkeinä historialli-

sesti kuuluisia henkilöitä, joiden itsemurhatapausten avulla subjektiivisoutunutta teoriaa kehitettiin. Erityinen itsemurhaajan subjektiivisoutunutta teoreettinen luokittelun ja laskennon varaan. Myöhemmissä tutkimuksissa tämän varaan rakennettiin ja itsemurhaajan subjektiteetti vahvistui paradigmaattiseksi lähestymistavaksi.⁵

Mylykankaan tutkimuksen ansiona on, että kirjoittaja on tutkimuksessaan pyrkinyt ottamaan etäisyyttä kaikkein yksinkertaisimpiin medikalisaatio- ja repressiomalleihin, joista esimerkkejä olisi ollut tarjolla aivan riittävästi. Itsemurhatutkimusalan tutkimuksellista kenttää tarkasteltaan tässäkin mielessä auktoriteettien ja tutkijoiden itsensä näkökulmasta, purkaen tarkasti ajattelumalleja ja tilanteita. Tarina rakentuu aidosti alan toimijoista, heitä ei väkisin lokeroida suuren kertomuksen osaksi. Tällä tavoin myös kehityksen monet ristiriidat ja päällekkäisyydet tulevat näkyviksi. Toisaalta työn rajaaminen lähtökohtaisesti lääketieteelliseen itsemurhatutkimukseen on hieman ongelmallista, koska tutkimuskauden lopulla näkökulma ei pysy raameissaan. Se levenee monelle muulle tieteenalalle.

Väitöskirjan tärkeimmät tulokset liittyvät vahvasti ja luotettavasti argumentoituun itsemurhatutkimuksen intellektuaaliseen historiaan. Mylykangas osoittaa, että suomalaisen itsemurhatutkimuksen historia jakaantuu teoreettis-metodologisten valintojen osalta kolmeen kauteen. Ensimmäisen lähtökohtana oli siveellisyystilastotieteellinen (moraalitulastollinen) analyysi, jolla pyrittiin ensimmäistä kertaa historiassa tieteellisesti hahmottamaan ilmiön erilaisia piirteitä. Itsemurhat nähtiin joko yksilöl-

lisen hulluuden tai kollektiivisen rappeutuman tuloksena. Toisessa vaiheessa itsemurhatutkimuksessa vaikuttivat samaan aikaan monet erilaiset mallit, mutta tilastotiede oli edelleen keskeisessä roolissa. Yksittäiset tutkijat tukeutuivat jo psykoanalyttiin tulkintoihin tai anatomiseen konstituutio-oppiin, mutta matka kohti mielen tutkimista oli jo alkanut. Kolmas vaihe alkaa noin 1960-luvulla. Psykoanalyttinen ja psykodynaaminen tutkimus hakivat itsemurhan syytä mielen tiedostamattomista syöveistä, epävakaisesta tunne-elämästä tai vieteistä, joiden vaikutusta sosiaalisten suhteiden ongelmat lisäsivät. Tämän suuntauksen rinnalle kehittyi 1970-luvulla sosiaalipsykiatrinen suuntaus, joka siirsi radikaalilla tavalla katseen ihmisen mielen alueelta ympäröivään yhteiskuntaan. Itsemurhatutkimuksen teoreettinen kenttä laajeni ennen kaikkea määrällisesti, mutta myös hyppäsi toisten tieteen alueelle.

Mylykangas osoittaa, että kolme eri jaksoa leimasi oma intellektuaalisen kiinnostuksen kohteensa ja vaikuttajatahonsa. Ensimmäisen vaiheen englantilaisista ja ranskalaisista esikuvista siirryttiin saksalaiseen tiedemaailmaan, ja toisen maailmansodan jälkeen muotiin tuli angloamerikkalainen tutkimus. Maantieteellisten painopisteiden muutos seurasi tieteellisen keskustelun kulloistakin keskustapaikkaa ja paradigmaattista keskusta. Suomi oli tässä suhteessa hyvin mukana tieteellisen keskustelun eturintamassa, vaikka ehkä enemmänkin hiljaisena yhtiömiehenä kuin etulinjan nobelisteina. On huomattava, että samaa kaavaa seurasivat monet muutkin tieteet, sosiologia ennen kaikkea. Halutessaan voisi nähdä tässä tieteenhistoriallisen kertomuksen positivismiin valta-asemasta, sitä täydentävästä uuspositivismista, kriittisestä teoriasta ja viimein konstruktivismista.

5. Ian Marsh, The Uses of History in the Unmaking of Modern Suicide. *Journal of Social History* 3 (2013).

Johtopäätöksien esittämisen suhteen olisin toivonut jonkin verran enemmän vertailua. Näyttäisi siltä, että myös itsemurhatutkimuksen eurooppalainen kokonaisvirta noudatti melko uskollisesti Suomen tapauksen kaltaista reittiä. Moraalistatistiikkaa, rappioselitystä seurasivat konstituutio-oppi ja psykoanalyysi, näitä taas toisen maailmansodan jälkeen psykodynaaminen tutkimus ja viimein sosiaalipsykiatria. Itsemurhien vastustamisen keinoina uskonnollinen ja moraalinen valistus olivat keinoja, joiden avulla syntiä ja pahuutta torjuttiin koko Euroopassa 1800-luvulla ja vielä myöhemmin. Yksilöterapiat muuttuivat 1900-luvun lopulla ennaltaehkäiseväksi kansanterveystyöksi, samaan aikaan kun koko itsemurhan käsite laajeni. Mielestäni kansainvälistäkin mainetta saaneen Veli Verkon tutkimuksia olisi voitu arvioida vielä erikseen mahdollisena valtavirrasta poikkeamisena. Samoin 1970-luvun radikaalipsykiatria, jolla toki olla kannattajia Euroopassa ja Yhdysvalloissa, olisi kokonaisen oman tutkimuksensa arvoinen selvä valtavirtapoikkeama.

Kaiken kaikkiaan työ on kuitenkin ansiokas lisä suomalaisen tieteen historiaan, psykologian ja psykiatrian vaiheisiin sekä erityisesti itsemurhan ymmärryksen ja käsitteellistämisen monimutkaisiin linjoihin. Työ on omien lähtökohתיensa mukaisesti rakennettu erittäin huolellisesti, jopa tarkasti. Paikoitellen ja parhaimmillaan teksti on veitsenterävää, voisi sanoa jopa kirurgista. Se perustuu laajaan kirjalliseen, joskin pitkälti vain suomalaiseen aineistoon. Työllä on paljon sanottavaa kansainväliseen keskusteluun. Toivottavasti näin tärkeä anti välittyy tulevana kansainvälisinä artikkeleina.

FT, DOSENTTI ANTTI HÄKKINEN
HELSINGIN YLIOPISTO